

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Dias Espanya: una peseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.

Redacció i Administració

General Barceló, —1.—2.ª

PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol Ferrer, 5.—Ca-Pamo Andreu Alcover, Plaça del Palau, 2.

A Palma: Llibreria d'En Guasp, Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Brossa.—Llibreria d'Alomar y Fontdevila Brossa.

Surt cada dissapte per donar ventim i altres erbes a n-es qui s'ho guany

Dietari d'una eixida a França i altres nacions.

(Continuació)

Dia 11 de juny

Zürich: uyada general a la ciutat i a Suïssa.

Sa primeria d'octubre de 1907 ja hi vatyx esser uns quant dies an aqueixa preciosa ciutat, i a-les-hores vatyx visitar ses coses més de veure que té i les vatyx descriure dins es *Dietari* que llavò vatyx compondre i publicar. Per lo meteix ara no es cosa de repetir lo que llavò vatyx escriure, entre altres raons, per que lo que's diu aqueys dies no fatx contes passtejar-me gayre per dins Zürich, ja que's motiu de venirhi, es per veure el Dr. Gauchat i el Dr. Jud, professors de l'Universitat d'aquí, grans amics de la llengo catalana i per parlar ab ells sobre lo que duym entre mans: es *Diccionari* i sa *Gramàtica* d'aquesta llengo nostra benvolguda, que molts de biduins, perque encara no hem publicada una cosa ni altra, fent ja més de deu anys que hi treuam, se figuren i escampen que ja no hu publicarem. Boneyts! més que boneyts! Se deuen figurar que fer un *Diccionari* i una *Gramàtica* que no sien una repetició de lo que ets altres han fet, es com que bufar i fer ampolles! Jo'ls hi voldria veure an aqueys caps-closos!—Idò bé, com no fas contes aquesta vegada d'anar a veure ses coses de Zürich, sino just lo que me interessa, per això no contaré sino lo qu'he fet; i es qui vulga sebre que dic des monuments d'aquesta ciutat, que's besquetx es *Dietari* que vatyx publicar l'any 1908.

Així es qu'ara, per donar una mica d'idea de lo qu'es aqueixa ciutat an es qui no tenguen lleguda ni remeys per aglapir aquell *Dietari*, just diré que Zürich es sa ciutat més gran de Suïssa: té 170.434 habitants; la travessa es riu Limat desembocant an es llac o mar petita que hi ha just devora la ciutat. I no vos cregueu qu' aquest llac siga cap bassot: deu tenir prop d'una hora d'ample i devers vuyt hores de llarg. Vaja! No es cap llac de per riures. Zürich es una ciutat molt garrida, de carrers amples i bones acres, de cases baixes i de bon aspecte, moltes d'elles elegants. La *Casa de la Vila (Rathaus)*, s' *Administració de Correus (Hauptpostamt)*, es *Museu-Nacional-Suis (Schweizerisches Landesmuseum)*, es diferents cossos d'edifici de l'Universitat, ses *Escoles Superiors*, ses esglésies i en general tots ets edificis públics son magnífics, monumentals.—Ja sabeu que Suïssa es un aplec de petites repúbliques, que's diuen *Cantons*: Zürich es sa capital d'un d'aqueys *Cantons*, que tots plegats fan sa *Confederació Helvética*, qu'abassa un territori de 41.419 kilòmetres quadrats ab 3.325.023 habitants.

De manera que no hi ha tants de suïssos com espanyols que parlen la llengo catalana, ja que entre Catalunya, reyne de València i les Balears arribam a prop de quatre milions d'ànimes. I parlen tots una llengo es suïssa? Ca! en parlen quatre: s' *alemany*, que es sa part més grossa, ben bé dues terceres parts de Suïssa; es *frances* a Friburg, Ginebra, Neuchâtel, Waadt i Wallis; es *romanx* a l'Engadina o Graubünden; i s' *italià* an el Tessino i a un tros de Graubünden.

I zels es passat may p'es carabassot an es qui parlen s' *alemany*, que son s'immensa majoria, subjectar ets altres a s' *alemany* com a llengo oficial? No. Ses quatre llengos son oficials. Aixó es lo just i posat en raó.

¿Com está Suïssa i especialment Zürich de religió? Es *Cantó* de Zürich es un des més protestants. Sols es vint per cent son catòlics, i casi tots ets altres son protestants.

A Suïssa es protestants están ab gran majoria; pero es catòlics e-hi van molt quart creixent; neixen més infants catòlics que no protestants, fins a s'estrem de que, si la cosa segueix com fins aquí, dins trenta o coranta anys es catòlics serán tants o més que's protestants. Ara es protestants ja només son *quatrecents mil més que's catòlics* en tot Suïssa; primer les guanyaven de més d'un milió.

Ses claricies qu'ara vatyx a donarvos de sa població catòlica i de sa proiestant de Suïssa son tretes des Bädker, i es molt possible que siguen un poc estantisses, perque vetx que's Bädker posa que a Zürich sols es dotze per cent son catòlics, i jo he aclarit que hu son es vint per cent. Es que's catòlics van molt ab augment, i de cada any e-hi ha per tot un tant per cent de catòlics molt més gros. Teniuho en conte an aixó en quant a ses cifres qu'ara vatyx a donarvos.

Ja hem dit que a Zürich sols es 20 per 100 son catòlics. Idò bé, an ets altres 24 districtes ab que está dividida Suïssa, se dona es cas de que a casi tots es grans centres de població es protestants tenen una majoria feresta; i altre temps encara era molt més grossa. An es districte de Berna, es més poblat, que té 590.914 habitants, es 86 per 100 son protestants; an es districte de Waadt, que conta 284.673 habitants, son protestants es 84 per 100; an es districte de Basilea, que hi ha 181.546 habitants, son protestants es 73 per 100; a Neuchâtel, que hi ha 126.600 habitants, son protestants es 87 per 100; a Thurgau, que hi ha 113.480 habitants, son protestants es 70 per 100. Ara vegem es districtes aont es catòlics remitgen o fan envant a remitar sa població: a Ginebra hi ha 133.417 habitants, i es 48 per 100 son catòlics i es 49 per 100 protestants; a Aargau hi ha 206.659 habitants, i son catòlics es 44 per 100, i es 55 per 100 protestants; a St. Gallen e-hi ha 250.992 habitants, i son catòlics es 40 per 100 i protestants es 59 per 100; a Graubünden (*Engadina*) e-hi ha 105.065 habitants, i es 55 per 100 son protestants i es 45 per 100 catòlics. I ane quins districtes tenen gran majoria es catòlics? En general a districtes de poca població, a un de 25.000 ànimes, a un altre de 19.000 ànimes, a un altre de 13.000 ànimes, a un altre de 15.000 ànimes, a un altre de 55.000 ànimes, a un altre de 13.000 ànimes. Sols tenen gran majoria a districtes molt poblats, com Luzern, de 146.912 habitants, aont son catòlics es 94 per 100; a Tessino, de 133.548 habitants, aont son catòlics es 99 per 100; a Friburg, de 128.209 habitants, aont son catòlics es 84 per 100; a Wallis, de 114.158 habitants, aont son catòlics es 99 per 100; a Solothurn, de 100.806 habitants, aont son catòlics es 74 per 100. Es protestants tenen gran

majoria an ets altres districtes que queden, de 55.000, de 32.000 i de 41.000 habitants, aont son protestants respectivament es 91 per 100, es 76 per 100 i es 87 per 100. D'aquí resulta que es protestants a Suïssa son molt més que no es catòlics.

¿Com va esser que's va estendre tant es protestantisme a Suïssa i o ses altres bandes?

I ¿qui va esser que va aficar es protestantisme a Suïssa? Zwingli (Zuingli) a Zürich, N'Ecolampadi a Bassilea, En Calvi a Ginebra. I ¿qu'eren homos extraordinaris aqueys, plens de ciencia i de gran prestigi moral? Eren homos d'empenta i de talent, sobre tot En Calvi; pero moralment no treyen romana, de poc pes que feyen. Aixó no obstant, arrossegaren casi tota la Suïssa an es protestantisme. ¿Com s'explica aixó? Ah germanets! I ¿com s'explica qu'un homo com En Luter, de gran talent si, pero de moralitat tan xereca, i un homo com N'Enric VIII robassen an es catòlicisme casi tota Alemanya, tan gran com era, i casi tota Inglaterra, i que homos, encara més poca-cosa que no aqueys, treguessen des catòlicisme Escocia, Holanda, Suecia i Noruega, i Dinamarca? Tot aixó succeí sa primeria des sigle XVI; i es llevat de tot aixó ja's posá an es sigle XIV i sobre tot an es sigle XV.

E-hi ha catòlics, bona gent ferm, pero que en materia d'història van ben jugers de roba i ben prims de llocs, que se figuren dins sa seua ignorancia qu'avuy en dia tot va malament, que ja no hi ha fe ni un sant remey, i que altre temps, per exemple, an es sigles XIII, XIV i XV, llavo si que n'hi havia de fe, llavo si que hi anaven bé ses coses de sa fe i de sa Religió, cent mil vegades millor que no ara. Si ses coses de sa fe i de sa religió fossen anades, sa primeria des sigle XVI, tant bé com se creuen aqueys catòlics an-e qui me referesc, ¿seria estat possible que En Luter i En Calvi i Zwingli i N'Ecolampadi i En Bucer i N'Enric VIII i ets altres caporals anticatòlics d'Escocia, Holanda, Dinamarca i Suecia i Noruega haguessen presa an es catòlicisme gran part d'Europa, una part tan grosa de la cristiandat? No, germanets! Quant aqueys homos, casi tots viciosos i de mala rel, pogueren fer tant de matx, creysme, no'l feren ells tots sols; si no n'haguessen trobats milenars que'ls ajudaren horrosament, uns apostats i a dretes i ets altres sense voler; si sa práctica de sa fe i de sa religió no haguessen estat malamentissim an aquelles nacions;—no hu cregueu, germanets, qu'aqueys homos haguessen pogudes prendre an es catòlicisme tantes denacions i nacions. Ab lo que feren es Papes, sa partida de sants des sigle XVI, es concili de Trent, En Carles V i En Felip, II, la cosa millorá molt, vuy dir, sa causa de l'Esglesia i de sa Religió; tant, que de llavo ensá no son estades possibles pus aquelles heregies, aquells cismes que hi havia abans desiara dins l'Esglesia de Deu. M'explicaré: de llavo ensá, homos més dolents que lo que tiren, han provat d'estendre heregies i fer cismes (separació de s'obediencia an el Papa); pero no han trobat casi negú que'ls e seguis; i, com; més va, més pocs en troben. ¿Que prova tot aixó? Es clar, que des Concili de Trent ensá, i, com

més va, més,—sa práctica de sa fe, sa fe práctica es més bona, molt més bona que ne era a moltes de nacions, per casi tot allà ont se va estendre es protestantisme sa primera mitat des sigle XVI; sa práctica de sa fe, sa fe práctica, s'orientació des feels p'es camí de sa fe, es ara molt millor que no era ben bé dins dues terceres parts de la cristiandat durant es sigles XIV, XV i primera mitat des XVI. Si no fos estat així ¿serien estats possibles es grans escàndols des Cisma d'Occident, es conciliábuls de Bassilea i Pisa? Derrera tot aixó i lo que aixó suposava ¿no s'explica perfectament que llavo esclatás es bony des protestantisme?

Pero deixemho córrer an aixó, que tampoc no es cosa ara d'anar a fer s'història tristissima i aborronadora d'aquell gran desastre de sa fe de tants i de tants de pobles europeus, dignes, dignissims de millor sort. Sols per allo de *entre col i col lletuga*, e-hu he volgut ensatar, perque me tenen més de mitx empimpat certs catòlics ab so dir qu'altre temps tot anava vent en popa per l'Esglesia i sa Religió, i qu' ara tot va malament, tant que no hi pot anar pus. ¿Quins pobres més errats de contes! ¿Que'n fan de compassió!—Deixem los córrer, compaintlos, i tornem a Zürich.

Per que som a Zürich

A Zürich, com he dit, e-hi som venut per fer una partida de conversades sobre filologia catalana ab aquells dos grans amics que hi tenc, professors de l'Universitat, el doctor Gauchat i el Dr. Jud. El Dr. Gauchat ja'l vatyx veure aquí meteix l'any 1907, i me mostrá es gran material qu'anava reunint per fer el *Diccionari* de sa llengo francesa que's parla a Suïssa («Glossaire des Parlers de la Suisse Romande»), qu'es molt i bo. El doctor Jud a les hores no hi era, i només el coneixia de nom i p'es grans elogis que me n'havia fets, es seu deixeble i deixeble del Dr. Gauchat i bon amic meu, el Dr. D. Antoni Griera, bona esperansa de la filologia catalana. Parlant En Griera de mi an el Dr. Jud, i parlantme ell a mi de tal doctor, havíem resultat amics corals el doctor Jud i jo; i jo, naturalment, tenia unes ganes grosses de veure'l.

El Dr. Gauchat.—Un cas de tolerancia de Calvi.—El Dr. Jud.

Lo primer de tot e-hi havia que cercar aont estaven aqueys dos amics meus. Només recordava del Dr. Gauchat que estava molt lluny de sa fonda aont jo vatyx posar l'any 1907. Ja només sabia es nom des carrer i es nombre de sa casa; i del Dr. Jud només sabia aixó meteix. Obr es Bädker per cercar aqueys dos carrers demunt es pla de Zürich. Me cans de cercar, i no'ls-e trop. Me present a s'hostaler, li demán per ont paren aquells dos carrers; ell mira es pla des Bädker, i me diu:—*Aqueix pla no es complet; es carrers que cercau, no hi son.* Me treu un pla complet de Zürich, i allà cerca qui cerca aquells dos carrers. A la fi els-e troba, i me diu quins tranvies he de prendre per esser-hi prest. Ab aixó s'era feta hora de dinar. Din, i després m'afic dins es tranvia, i ¡cap a ca'l Dr. Gauchat! Pero es tranvia no arribava a tal carrer, i m'han donades ses senyes per ont havia de prendre. Partesc, i al punt una gran nigulada.

que volava demunt Zürich, ha volgut que sabés jo, per si no me'n recordava de l'any 1907, quin ploure hi fa devers Suïssa, i ¡hala plou qui plou! ¡un bon ruixat! I jo ab so paraygo estès i banyantme casi fins a ses espalles, cerca qui cerca es carrer del Dr. Gauchat. A la fi l'he trobat, gracies a Deu! I una de ses primeras cases qu'he vistes, es estada sa del Dr. Gauchat, nova dins un jardí, una casa ideal. Toe, surt una criada a obrir, i la bona sort el Doctor e-hi era. Surt tot d'una, i mos hem feta una escomesa coral de tot, i aviat hem entrats ab olivetes, *verbo*, la filologia (ciencia des lleuatge) *romanista* (de ses llengos sortides des llatí) i llavò de la llengo catalana, qu'es allà ont tenim es fort. Hem conversat més d'una hora, i no me'n som temut de gust que hi passava. Me mostrava el Dr. Gauchat una obra qu'acaba de publicar ab un altre amic seu de coses populars de Suïssa, i entre elles e-hi ha un escrit qu'un contrari d'En Calvi, es caporal des protestants de Ginebra, un escrit contra aquest gran polissardo d'En Calvi. I quina vos figurau que la va fer En Calvi com va veura tal escrit? Idò va fer agafar es qui hi havia escrit, i li feu tayar es cap i es coll. Mirau si hu era un bon liberal aqueix Calvi, i un bon partidari de sa llibertat. Ell no's treya paraula bona del Papa i de tots es qui seguïen el Papa; pero ¡alerta que negú dignés res cuantra ell! An el pobre Miquel Servet, espanyol, de gran talent, pero desbaratat d'idees, perque va escriure un libre cuantra En Calvi, tot d'una que En Calvi li pogué posar ses mans demunt, el feu condemnar a mort i cremar de viu en viu ab llenya verda per ferli passar més pena. ¿Quant va fer res d'això l'Inquisició? ¿Quant e-hi va haver may cap inquisidor que fés matar negú per haver malparlat de tal inquisidor? I, si n'hagués hagut cap may, seria estat tan criminal com En Calvi. Ab tot i això, es nostros anticlericals, que's diuen estalons i columnes de sa llibertat de pensament, may retreuen En Calvi per cruel, sino just l'Inquisició. ¡Quins farsants, Deu meu! ¡quines males ànimes, Senyor!

Idò es estat es meteix Dr. Gauchat que m'ha conta, això d'aquest escrit contra En Calvi, que li costà an es qui l'havia fet, es cap i es coll.

Desitjava jo ferm veure avuy meteix el Dr. Jud, i un fiy del Dr. Gauchat m'hi ha acompanyat, ab aygo, com se suposa. — Arribam a ca'l Dr. Jud, i le hi trobam. ¡O quina topada més coral qu'es estada sa nostra! ¡Com si fossem estats uns amics de tota la vida!

El Dr. Jud nomes té una trentena d'anys, primet, alt, ros, ab uns uys que travessen, tot nirvi, molt espresiu. Com ja era tart, hora de sopar per ell, s'entrevista només ha durat una mitja horeta, qu'hem conversat de tot, quedant entesos per demà a les tres, per tenir una acarada de tres o quatre hores, perque son moltes ses coses que m'ha de mostrar i esmenussar. M'ha acompanyat fins an es tranvia que m'havia de dur a s'hostal, i ¡bona nit! bona nit!

I lo meteix die jo a tots es qui arribarán a lletgir aqueixes retxes, si les lletgeixen en sa nit; i si les lletgeixen de dia, les dic: — A reveure! ab Deu-siau! Fins demà, si Deu ho vol i Maria.

Dia 12 de juny

Una lliçó del Dr. Gauchat. — Una conversa de quatre hores de filologia.

El Dr. Gauchat, haventlehi jo demanat, me va dir que avuy d'onze a dotze donava una lliçó a l'Universitat sobre *Noms de lloc*. E-hi he comparegut an aqueixa hora, i he passat un gust fora mida de sentir tal espli-

cació des *noms de lloc*, que generalment son molt antics i perteneixen molts d'ells a ses llengos primitives que's parlaren an el país. Aqueys *noms* son tan importants, qu'avuy constitueixen una branca ben grossa de sa *Ciencia des lleuatge*.

El Dr. Gauchat té molt bona explicativa, i un alemany prou clar. Perque heu de sebre, si no hu'sabeu, que hi ha alemanys que son més mals d'entendre qu'ets altres. El Dr. Gauchat es des que jo haja sentits bons d'entendre.

A les tres me'n vatx a ca'l Dr. Jud, i ja som estats partits a parlar de s' *Obra des Diccioniari*, i de sa *Gramática*. Ell me mostrava una partida d'estudis que té fets sobre's provençal, gascò i tolasà que a noltros mos interessan den d'aprop; i cada instant me demanava: — ¿Com deys voltros tal cosa en català? Jo li deya aquell mot, i ell tot d'una m'entlocava: — Ah sí! I vé de tal altre mot llatí. I tot seguit retreya sa forma qu'aquell mot havia presa dins ses diferents regions de França, d'Italia, de Suïssa, i si era de rel llatina, o celta o germànica o encara més antiga. Som romás esglayat de lo que sap aquest homo de ses llengos sortides des llatí. Ja me digué el gran Gilliéron a Paris que'l Dr. Jud ja era un des primers *romanistes*, i que aviat seria es primer de tots. Ja sabeu que *romanista* vol dir qu'estudia ses llengos sortides de sa de Roma, qu'era es llatí.

¡O quina font será per noltros el Dr. Jud per fer es *Diccioniari* i sa *Gramática*, si Deu ho vol i Maria! — Ab això es venguda sa seua senyora, qu'es molt agradable i molt instruïda i que tradueix es llatí de lo millor, i mos ha dit que's te mos esparava. Devellam an es manjador, i prenim es te conversa qui conversa, i m'han mostrat un infantó que tenen d'un any, *Jaumet* de nom (*Jakob*), ben gras i garrut, ros, com se suposa, i que ja comensa a fembarbollar qualque paraula. I m'han dita una cosa molt célebre des nims alemanys.

No sé si he fet avinent que a Zürich parlen alemany, i es sa llengo nadiua del Dr. Jud i de sa seua senyora. Idò jo ls-e deya s'impressió que mos fa a noltros qu'hem hagut de prendre s'alemany estudiant a matar, es veure que's nims alemanys l'aprenen sensa gens de pena, com aprenen tots es nims sa llengo d'allà ont se crien. I ells m'han dit que no acaba d'esser ver que an es nims alemanys no lss costi aprendre s'alemany; sino que les costa ferm distingir es casos de sa declinació i es gendres des *noms*: *masculí*, *femení* i *neutre*, i que fins devers e set anys esguerren declinació i genres, i parlen a la bordellesca, fins que llavò a poc a poc arriben a prendre es quest, i es demble.

Això m'ha fetes moltes de riayes i m'ha aconortat de sa molta de pena que m'costa haver arribat a entendre aquesta llengo tan envtricollada.

Conversa qui conversa, se son fetes les set, i som fuyt de ca'l Dr. Jud, quedant convenguts per tornarnos veure divenes.

Liebfrauenkirche. — At lots anostrats.

I qu'he fet a les-hores? Anarme'n a s'esglesia de la *Senyora Amor* (*Liebfrauenkirche*), això es, la *Mare de Deu*. ¡Quin nom més escayent, (¿no es ver?) per la Reyna de cels i terra, Vida, Dolsura i Esperansa nostra! ¡La *Senyora-Amor*! Això es es nom que li donen ets alemanys. ¿No es ver que hi queda ben mapada ab aquest nom *Maria Santissima*?

Idò me'n som anat a *Liebfrauenkirche*, qu'està a un coster des puig que hi ha ran de Zürich i que la ciutat s'hi enfila qu'es un gust, encara que no pe's ses cames que hi han de pujar es cos, i més si es un cos que

tir més en gras que no en magre. — Aquesta esglesia es allà ont vatx a dir missa; pero es dematins, com e-hi acudeix molta de gent a missa i a combregar, no estaria bé que me'n anàs a enrevoltar l'esglesia mira qui mira. Per això hi som vengut ara per porerla mirar ben arreu. Es s'esglesia principal que tenen es catòlics aquí, nova de trinca, no decorada de tot encara. Es des tip de sa basilica romana o constantiniana, tal com es cristians feyen ses esglesies després que's convertí l'emperador Constantí; té tres naus, sensa voltes, ab so paladar que indica es rost de sa teulada, ab ses bigues i cavalls tot pintat i daurat, ab finestrals d'arc redó, ab ses naus des costats sensa capelles, i ab finestrals des meteix sistema a sa nau major, part demunt ets arcs de ses naus inferiors, que s'aguanten dalt columnes, totes d'una pessa, d'una pedra viva groguenca, preciosa. Ses naus fan deu trats estrets, i llavò vé es presbiteri, que fa un trast més del doble d'ets altres, ab unes rebranques, qu'aguanten s' *Arc de triunf*, que separa es presbiteri de la resta de l'esglesia. Rebranques i arc son de pedra marbre ab incrustacions de mosaic, una cosa preciosa de tot. A cada banda d'aquest arc, mirant a ses naus, e-hi ha dos altarets de marbre blanc, també ab incrustacions de mosaic, i un rétaule demunt, fet de sa meteixa manera en forma de pali d'altar, i tot això serveix de basament a quatre mosaics que cubreixen aquells panys de paret, representant la *Mare de Deu*, *St. Jusep*, el *Cor de Jesús* i un altre sant. Més amunt d'aqueys mosaics tota sa paret es policromada, presentant es quatre evangelistes ab sos seus respectius símbols (es bou, es lleó, s'àngel i s'àngula) volant, girats cap a s' *Anyell de Deu*, que campetja dins una garlanda part demunt s'arc de triunf. An es fondo des presbiteri s'obri s'abside, redona ab una copinya tota de mosaic, representant el *Bon Jesús* assegut an es trono, i *Maria Verge* a la dreta i *St. Juan Batista* a l'esquerra, i abaix una taringa d'anyels que se'n van cap an en el *Bon Jesús*. Ses parets de s'abside, com es baixos de ses des presbiteri, son forrades de marbres de diferents colors, i tot lo altre policromat ab taringues de sants, cuberts de mantells blancs molt fonats, ab grans aurioles d'or en torn des cap. L'altar major just té es sacrari demunt i li fa de dossier un templet de quatre columnes i un entaulament quadrat, templet que resulta massa gros i tapa es magnífic mosaic de sa copinya. Quant aquesta esglesia tanga llesta sa decoració, sera vertaderament una maravella. Sa trona, de marbre blanc ab incrustacions de mosaic. A sa fatxada fa un portic com a ses primitives basiliques constantinianas.

Mentres m'estava mirant aqueixa esglesia, un des Vicaris tenia un estol d'al·lotea que los anostrava per fer bé ses cerimonies des servir missa, lo meteix qu'un major de tropa anostrava es soldats novells. Per això es qu'ets escolanets per aquí serveixen tan bé ses misses, com a Alemanya i a Inglaterra.

De l'esglesia de la *Mare de Deu* me'n som anat cap dret a sopar i a fer altres feynes que tenia. Fins demà demati, si Deu ho vol.

Dia 13 de juny

Tot un dia d'aygo a talabaixons. — Un cel massa blau

Com me som aixicat, qu'encara no feya claror, plovia a les totes. A les set som anat a dir missa, i seguia plovent lo meteix o més fort; com som sortit de dir missa, s'aygo seguia a ses meteixes. Això ha fet tot lo sant dia. De manera que a les cinc des capves-

pre havia d'anar a l'Universitat a sentir una lliçó del Dr. Gauchat, i no hi som anat, segur de que no hi hauria tal lliçó ab tant de ploure a talabaixons. Idò bé, devers les sis i mitja s'entrega el Dr. Gauchat a s'hostal a veure jo si estava maltalt perque no havia comparegut a sa seua lliçó, haventli promès ahir que hi assistiria. Jo li he dit que'm creya que ab tanta d'aygo no donaria sa lliçó; i m'ha dit qu'ells no s'aturen may pe' s'aygo. Ah! es que hi están avesats; per ells es ploure es es *nostro pa de cada dia*. ¡Ja mos hi aniria ben bé a Espanya que hi plogués tant com a Suïssa!

Me fa fins i tot rabia sentir alabar tant el cel tan blau d'Espanya. Clar está qu'es garrut un cel ben blau, pero es molt més convenient un cel ben ennigulat i que desiara fassa ratx i roy i que conservi sa terra sempre homida. Es pobles que tenen un cel així, son es qui campen polent i fan hora per llejo.

Hem conversat una bona estona ab el Dr. Gauchat de sa nostra *amoretta* la filologia *romanista* i catalana. A la fi ell se'n es anat a ca-seua, i jo a sopar i a jeure. Fins demà si Deu hu vol.

Dia 14 de juny

Conversada filològica ab el Dr. Jud i sopada ab el Dr. Gauchat

Avuy he rebuda de Barcelona una bona nova per la llengo catalana. M'ho ha escrit l'Exm. Sr. D. Enric Prat de la Riba, President de la Diputació d'allà, columna de la Patria, ànima des gran moviment catalanista amic meu coral. Per ara no'm puc explicar pus sobre aqueixa *bona nova*. Més envant, si Deu ho vol i Maria.

A les tres m'esquitx a ca'l Dr. Jud, i ha seguit mostrantme es grans estudis que té fets sobre ses llengos neolatines. Es un gust sentirlo descapdel·lar sobre aqueix tema. M'ha mostrades unes cansons en un dialecte de devora Zürich, alemany, com se suposa. M'ho mir, i casi la mitat de ses paraules m'eren desconegudes; i m'ha dit el Dr. Jud que es dialectes de la Suïssa alemanya, se decanten tant de s'alemany escrit i des dialectes de Alemanya, que un natural d'aquí que just sapia es seu dialecte, si se'n va a Alemanya, no entén sa gent que no-més sap es dialecte d'allà. De manera qu'això de que cada regió i cada vila en materia de lleuatge se diferencien de sa regió veynada, de sa vila veynada, no es una cosa just de Mallorca o Catalunya, com creuen molts de bobians, que's tenen per molts sabuts.

Com demà devers les onze jo li estrene cap a Ginebra, es estat forsats haver de prendre comiat del Dr. Jud. ¡Que m'hauria agradat de molt porer estar aquí nou o deu dies més! ¡E-hu es estada ben coral la despedida! ¡Es un homo agradabilíssim el Dr. Jud!

El Dr. Gauchat ha volgut, forsats forsats, que sopàs ab ell i ab sa seua senyora; i hem feta sa sopada. M'han obsequiat una cosa de no dir. Els estic agraidíssim; som arribat a s'ostal prop de les onze.

Fins demà, idò! que ja no es hora més que d'anar a posar ets ossos de pla.

Dia 15 de juny

Gap a Ginebra. — Dinada dins es tren. — La ciutat de Ginebra

Avuy devers les onze me som aficat dins es tren de Ginebra, i ja som estats partits de d'allà. M'han demanat si volia dinar, i he dit que sí, i a les dotze m'han dit qu'estava a punt. Comensam es dinar, i no dic que m'hagen tractat malament, pero la cosa curtetjava ferm; ben presentat així meteix, pero primet, primet. He dinat dins trens entre Saragossa i Barcelona, entre Barcelona i Port-Bou, i sempre m'havien tractat millor. Dic això perque

tenim es vici de trobar totes ses coses d'Espanya més dolentes i desgavellades que ses de fora d'Espanya. I lo qu'era més fastidiós, lo molt que mos feyen esperar entre plat i plat. En vint minuts n'hi hauria hagut prou, menjant a poc a poc; i mos hi han fet posar més d'una hora. Ja hu vall!

Devers les quatre i mitja, anant sempre es tren a tota màquina, som arribats a sa vorera des gran Llac Lemán, que té a sa vorera una bona partida de ciutats i viles, lo més poètiques, una d'elles Ginebra, aont som arribats devers les sis.

Deix a la fonda es bagatge, i ja correr Ginebra s'es dit! Ginebra es sa capital des Cantó d'aqueix nom, de 116.445 habitants. Està just a sa vorera des llac Lemán, qu'es llarguer. Ginebra está just an es cap de ponent. Es gran riu Ródane, que entra dins es llac pe' s'altre cap, en surt per aquest, i travessa Ginebra. Això fa aqueixa ciutat estremadament pintoresca. Es carrers son amples, ab bones aceres; ses cases tiren més ab baix que ab alt, i hi ha edificis de primera. Prenc per *Rue des Alpes*; trop una bona plassa ab arbres grossos, també *des Alpes*, i entr a l'església de Sant Francesc, per veure si demà m'hi deixaràn dir missa. No hi trop més que capellans qui confessen gent i es *Suis*, s'encarregat de mantenir s'orde dins l'església, que m'ha dit que demà e-hi poré anar entre sis i nou, no més tart, perque demà es s'inauguració de sa preciosa església de *Nostra Senyora*, que fins ara l'havien tenguda ets heretges *veys-catòlics* (que no admeten *s'infal·libilitat del Papa en ses coses de fe i de costums*). Jo li he promès que a les sis aniria a dir missa, i a les deu assistiria an aquella inauguració.

Aquesta església de St. Francesc no té res de particular: es una sala molt gran, ab un cel-ras i grans finestres. Se veu qu'es una església *provisional*. Seguint de d'allà cap an es llac, trop *Square du Mont-Blanc* d'arbres ben esponerosos i just devora es monument, magnific de ver, que la ciutat de Ginebra dedicà an es Duc Carles II de Braunschweig per haver-la feta aquest hereua d'uns vint milions de francs. Ja'l se mereixia an aqueix monument. He recorregut es *molls de Mont-Blanc* i de *Pâquis*, he travessat es *pont de Mont-Blanc*, que tira 260 metres de llarc demunt es riu Ródane, que n té cinc més de ponts demunt, dins Ginebra. Devora aquell pont e-hi ha s'illeta de Rouseau, qu'era natural d'aqueix gran polisardo. Ja's sap que ell i En Voltaire foren es dos escriptors que feren més mal an es sigle XVIII i qu'escamparen més pesta dins el mon. Ells dos foren la causa principal de sa Revolució francesa. En Voltaire també n'era molt afectat de ferhi sa torniola devers Ginebra, i no gayre lluny, a Ferney, e-hi va fer una casa, aont passava temporades es gran polissó, i fins sembla que hi va alsar una *capella a Deu*. ¡Bona capella mos do Deu! allà ont casi totes ses seues obres son altres tants de canons de artilleria de *tir ràpid* contra totes ses esglésies i capelles i tot s'orde sobrenatural. ¿Tal volta ha tengut sa Religió un altre inimic més gros i que li haja fet més mal? Creym que no. Si En Rousseau no'n feu tant com ell de mal, envant s'hi feu.—Com se suposa, ni me som acostat a s'illeta d'En Rousseau ni a sa casa allà ont va nèixer, ni manco a Ferney. ¡Bo estava jo per anar a veure recordances tan negres i horribles per tot cor que fa professió d'estimar Deu i ses coses de Deu!

Pas es riu, vetx es *Monument Nacional* (dues estatuas de bronzo colossals representant Ginebra que entra a formar part de sa *República Federal* de Suissa. Través *Promenade du lac* (passetjada des llac) i es *Jardí Inglés*, molt garrit d'arbres d'ombra, ca-

minals i flors; vetx es *Moll d'aygos vives*, aont e-hi ha un brollador que tira s'aigo 450 pams amunt: només brolla es diumenges i dies de festa grossa; seguec de d'allà per *Rue du Rhône*, i trop s'esglesieta catòlica de St. Jusep, moderna, de tres naus, sense capelles, modesta, pero ben agradoseta de trassa i de decoració; respira pietat. Tir endevant, i trop es magnific i grandios edifici des *Museu de Belles Arts*, que sembla qu'es prou important; pas per devant el *Palau de Justicia*, molt modest; i arrip a s'antiga Seu o catedral d'assi, acabada com a romànica an es sigle XI, refeta com ogival an es sigle XIII, haventli afegida es protestants an es sigle XVIII una fatxada corintia. Com Ginebra se'n anà darrera sa mala ànima d'En Calvi, es calvinistes, naturalment, ocuparen aquesta Seu, qu'es gran i imponent de part defora, veyents-hi entremesclats es tres estils: romànic, ogival i reneixement. Estava tancada, com a bona església protestant. Es protestants en general les fan servir poc a ses esglésies, e-hi fan poques pusses. Un de tants de motius per que es caporals des protestantisme, En Luter, En Calvi, Zwingli, etc. etc. etc. varen trobar tanta de gent que los segui, va esser perque *ajugeraren* sa cosa, no un poc, sino un molt: fora dijunis! fora abstinencia de carn! fora confessió! fora obligació d'anar a missa es diumenges i festes! fora estar subjectes a cap Autoritat Esglesiàstica!

Si fos estada uberta aquesta antiga Seu, prou que hi seria entrat a veure-la, encara que m'hauria servit més de disgust que de gust de veurela en mans d'heretges. Veurem si demà arribaré.

Com es sol ja era post he pres cap a s'hostal, tavessant es riu per demunt un altre pont, passant per devant s'*Administració de Correus*, un edifici nou, magnific, grandios. He sopat, i ja jeure manca gent!

Fins demà, si Deu ho vol i Maria, Amén!

Dia 16 de juny

S'inauguració de s'església de *Nostra Senyora*

S'inauguració de s'església de *Notre Dame* havia d'esser a les deu, i estava duptós si abans me'n havia d'anar a veure es museus, esglésies i altres coses que m faltava visitar. Surt a les nou i mitja per anar a veure cosa d'allò, pass per devant *Notre Dame*, i hi vetx una gentada devant, i moltissims, carreró seguit, que hi entraven. Me som sentit atret per aqueys, i me'n i entr. E-hi havia an es portal una partida de senyors que rebien i col·locaven sa gent, i a mi me'n m'han menat a un des bancs de devant. S'església casi ja era plena: ses dones a l'esquerra, ets homos a la dreta.—Es una església moderna, ogival, de tres naus de sis trasts, sense capelles, ab un creuer de tres naus, sense cúpula, i es cap de sa creu té dos trasts i s'abside i sa nau absidal que l'enrevolta, aont s'obrin cinc capelles. Per tot e-hi ha finestres de vidres de colors. es des punts principals i ets altres, de vidres blancs. Sembla qu'aquesta església la feren es catòlics abans des concili Vaticà (1870); vengué llavó es Concili, que definí sa «*Infal·libilitat del Papa quant ensenya l'Església de Deu en materia de fe i de costums*»; e-hi hagué aquí una partida d'euveyes ronyoses que no voigueren admetre aqueix *dogma de fe*, fentse heretges, *veys-catòlics*, i sauparen aquesta església an es catòlics vertaders, que ploraven ab llàgrimes de sanc tal perdua, treballant d'un vent i d'altre a veure si la porien arribar a treure de mans d'aquells heretges. Es qui hi trebaya més de tots, va esser un Vicari General que hi havia a Friburg de Suissa (Ginebra pertany an el Bisbe de Friburg), ho-

mo de molta empena i que no afluyava may ab ses seues coses i les arribava a s'enfront ab sa ajuda de Deu. I se va sobre enginyar tan bé, que conseguí es rescatar tal església, es més de mars passat, donant una cantidat an aquells heretges, que ja només son un centenar, per que buydassen, i logrant que totes ses Autoritats de sa República e-hi venguessen a bé. Quant tot e-hu tenien preparat per inaugurar es culte catòlic a tal església, aquell meritissim Vicari General se morí, dins es 'bril, crec, i deixá escrit es sermó que contava fer es dia de sa inauguració. Sa seua mort retrassá sa cosa, i a la fi s'es feta avuy. Com vos deya, tot era ple, i encara venia més gent i més gent, tant dones com homos. Tots duyen pintada sa satisfacció demunt. Ha comensat l'ofici, i després de s'evangeli es pujat es predicador a sa trona, i ha expressat ab viva eloquencia aqueixa satisfacció general, esplicant tot lo que hi havia hagut, apellant a sa generositat des feels per que contribuesquin a acabar sa decoració de tal església; i ha fet un elogi ben calent i commovedor des Vicari General mort (jal cel sia ell i tots es cristians difunts!) Aquí es predicador casi ha romput ab plors; i des qui escoltaven, n'hi ha haguts qu' han plorat. I ¿qu'ha fet llavó es predicador? S'ha tret un paper, es sermó meteix qu'aquell Vicari General deixá escrit p'es dia d'avuy, i hu he lletgit tot. Això sí que ha enternida la gent, i n'han redolat moltes de llàgrimes cara avall. Devant mi tenia un senyor molt respectable que plorava a les totes. Jo he de confessar que m som sentit commogut com poques vegades.

Cap a veure altres coses de Ginebra.

S'acaba l'ofici; eren les onze, i me'n havia d'anar de Ginebra a la una i mitja. Surt de aquella església, i a sa plassa de devant e-hi havia una gran gentada que miraven la feta, esperant que es dedins sortissen. ¿Eren protestants? eren catòlics? No hu sé.

I ja li he hagut estret, depressa de tot, cap a veure se *Casa de la Vila* (Hôtel de Ville) i l'Universidat, que té una partida de cossos d'edifici. Sa *Casa de la Vila* es gran, d'estil reneixement, interessant així meteix, pero no tant com l'Universidat. Ja no he tengut temps [d'anar a veure sa *Biblioteca* d'aquí, que té 150000 volums impresos i 1500) manuscrits; ni es *Museu d'Historia Natural*, aont e-hi ha una col·lecció de copinyes de mar, i una de *fòssils* (plantes o animals tornats de pedra ab el temps) i una de 35000 *escaravats*, totes ses classes que se'n coneixen, i llavo una de tots es animals que capllevan dins sa regió de Ginebra, que sembla que son molt notables. Ni he pogut veure es «*Museu d'art*» que deixá aquí es general rus «*Kath*» de nom; ni es «*Museu de Belles Arts*», que vatx veure ahir per defora, ni es «*Palau Eynard*», aont e-hi ha un «*museu*» des «*minerals plantes*» i «*animals*» de sa regió de Ginebra, ni s'altra església catòlica del «*Sagrat Cor de Jesús*».

Prou que m'hauria agradat veure tot això [pero, per veurehu, m'havia d'afluixar d'assistir a s'inauguració de l'església de la Mare de Deu, que m'ha semblat més important, perque's tractava d'un gran sucés des catolicisme a Ginebra, aont he tocada ab ses mans com aquell qui diu, sa fe catolica que hi ha an aqueixa magnifica ciutat. Aqueixa funció, en no esser avuy, no la poria veure; ses altres coses les poré veure sempre que torn passar per aquí. I si Deu me dono vida [vaja si'n tornaré passar per anar a veure ets amics corals que tene a Suissa i a Alemanya!

Com tornava, escapat, de veure sa «*Casa de la Vila*», travessant per de-

munt un des ponts del Rodane, he reparat que's brollador des «*Moll-d'aygos-vives*» brollava. Era una cosa majestuosa i solemne veure aquell brant d'aygo pujarse'n per amunt per amunt fins a 450 pams i llavo tornar caure en forma de cabeyera colossal pe' sa banda que's vent se'n ho duya.

Cap a Lyon.—Es duaners francesos.—Cap a Avinyó.

Arrip a la fonda, din, i cap an es tren. M'hi afic, i partim cap a Lyon.

S'afiquen dins es meu departament un senyor i una senyora, joves, i ell diu en català:—¡«*O quina calor, filla!*» De dia 30 de matx a Londres no havia tornat sentir cap mot en català. ¡Poreu fer contes si'm som alegrat fort! Tot d'una he escomesos aquells senyors, qu'han resultat esser dos jovesans de Barcelona, casats de fresc, que tornaven des seu viatge de nocces; i hem conversat ben afectuosament.

Ab això arribam a sa frontera francesa. Com vatx passar sa frontera inglesa, sa belga, sa alemanya, sa suissa, en lloc me'feren obrir sa maleta. Just me demanaven que hi duya; e-hu deya, i me feyen passar. Com vatx entrar dins Suissa, a Basilea, ni fins i tot me demanaren que hi duya, ni s'acostá negú en vers d'aixo. Avuy no es estat així: per entrar a França hem hagut de devallar ses maletes, entrar a la Duana, obrir-les, e-hi han aficades ses mans fins endins de tot, a pesar d'haverlos fet avinent an es duaners que no duya més que sa meua roba i es meus llibres. No me'n queix que hu hagen mirat, perque es un dret que tenen es duaners, pero vuy fer constar com se porta la Duana francesa i ses d'Inglaterra, Bèlgica, Alemanya, Suissa. I hu fas constar per aquells caps-de-gri, anticlericals casi tots, que se'n venen sempre a retreuremos la França com a sa nació més il·lustrada, d'ont, tothom que vulga esser civilisat, ha de prendre mostra. Parl per aquells que mos volen «*eu-ropeisar*»; i, com diuen «*européisar*», volen dir, «*afrancesar*», perque es grans marxandos no coneixen d'Europa més que França, i de França encara només coneixen sa guerra que's Govern fa a l'Església i sa corrupció descarada de costums que de París s'estén per tot lo mon. De sa França digna i honrada i heroica no'n saben res es grans carronyes, per allo de que «*la mel no es feta per la boca de l'ase*». D'Inglaterra i d'Alemanya aquells grans búgueres d'«*européisadors*» de «*pan-fonteta*» no'n saben més que lo que les ne diuen es polisardos anticlericals de París. Es que son ben clars ets «*anticlericals*» que s'apiguen s'inglès ni s'alemany. S'estimen més bramar i bolar-se dins certs bassios infectes, com aquells que grunyen, que no anar a estudiar aquelles llengos.

Som tornats ab ses maletes an es wagó; es tren es partit de bell nou, i no s'es aturat fins a Lyon, aont he deixats aquells senyors de Barcelona, i he seguit fins a Avinyó. Eren les vuy i mitja dest vespre com e-hi som arribats. Trop una fonda, e-hi sop, i ja jeure s'es dit!

«*Ah! no hi pensava!*» com hem passada sa frontera francesa, en camvi de lo de ses maletes, he trobada s'horra de temps que vatx perdre com entrarem a Alemanya dia 7 d'aquest més. Teniem es relotge a les dues, i l'hem hagut de posar a la una.

I prou per avuy! Fins demà, si Deu ho vol i Maria.

Dia 17 de juny

Avinyó.—Qui feu famosa tal ciutat.—Esglésies

Avinyó es una ciutat de 48.312 habitants; el Ródane li passa just per devora, es sa capital des Departament.

ment (Província) de *Vaucluse*, i hi ha un arquebisbe. A Avinyó la feu famosa el Papa Clement V quant, per lo malament que's campaven es Papes a Roma, va fixar aquí sa seua residència; i durant setanta anys es Papes governaven l'Esglesia de Deu desde aquesta ciutat, aont se veyen lliberts des partits i lluites polítiques des centre d'Italia i que tant fort engronsaven Roma. Si per un vent'es Papes guanyaren en tranquilidat, aquella estada seua a Avinyó i allunyament de Roma, va esser fatalíssima per la Cristiandat a la llarga, perque va esser una de ses ocasions des cisme d'Occident, terribilíssim pe's Autoritat Pontificia i p'es Catolicisme. Es evident de tota evidencia que, si Clement V hagués previst sa coa que havia de dur es treure de Roma la Curia pontificia i tragararla a Avinyó, no hu hauria fet de tragarar-lehi. De totes maneres, aquella estada des Papes des sigle XIV durant setanta anys a Avinyó, feu prendre un vol a la ciutat que may senza aixó hauria tingut ni ha tornat tenir pus. Sembla qu'arribá a haverhi 60.000 habitants.

Però deixem córrer aixó, i escoltau qu'es lo que jo he vist en aquesta ciutat avuy dematí. Comens sa descuberta partint de s'hostal, i trop s'esglesia de *St. Didier*, ogival, antiga, d'una nau de sis trasts, ab capelles molt ben decorades i finestral petitons part demunt. S'abside es més baixa i més estreta. Es una nau molt severa de trassa, però molt ayrosa; la referen an es sigle XIV. Era s'esglesia d'una *col·legiata* (Comunitat de Canonges). Abans d'arribar an aqueixa esglesia he trobada una plassa aont s'alsa un graciós monument an es gran poeta provençal *Roumanille*, precursor de l'incomparable *Mistral*, i molt bon cristià. I com sortia de *St. Didier* he topada s'altra plassa aont e-hi ha un altre monument dedicat a s'altre meritíssim poeta provençal, *Aubanel*, company de *Roumanille* i de *Mistral*.

Ells tres fundaren a Avinyó l'any 1854 l'estol d'amadors de la Provença i de sa seua llengo i de la llengo d'oc, anomenats *Filibrés*, que vol dir *doctor de la lley*. Sembla que trobá tal mot el venerable *Mistral* dins un d'ets antics trovadors. Es *Filibrés* tenen per objecte fer estimar la llengo i les coses de Provença i de la llengo d'oc i restituirles an es seu antic esplendor fins allà ont se puga.

Segueix trescant carrers i carretons, i trop s'esglesia de *St. Agricola*, ogival, primitiva, de tres naus de cinc trasts, ab capelles i una capella an es cap de cada nau lateral. Ses tres naus tiren en baix, i se major té finestral ben curts ab vidres de colors moderns. A s'abside hi ha tres finestral ab vidres de colors. Ses capelles son molt adornades. Aqueixes naus, tenen molt bona trassa, molt més que moltes d'esglesies modernes, ben anomenades. Sa fatxada es també ben interessant, ab una portalada ab gradació. E-hi ha un pilar divisorí des portal ab la Mare de Deu, a cada rebranca un àngel i part demunt sa llanda l'Anunciació de Maria. Es campanar es rabassut, quadrat, solemniat. Aquesta esglesia passa per esser sa més antiga d'Avinyó; ja la referen an es sigle XIV, i la restauraren an es XV. E-hi ha dins ses capelles i an es presbiteri algunes pintures ben notables.

Derrera aqueixa esglesia e-hi ha sa *Casa de la Vila (Hotel de Ville)*: es un edifici prou gran, des sigle XIX; ara es campanar (*Beffroy*) p'es rellogte de la vila es des sigle XIV.

Es Palau des Papes

Segueix passant carrers i carretons, i cop en sec me trop devant es *Palau des Papes*. Més que *Palau*, es un castell; ses parets, altíssimes, coronades de marlets i de perbacanes, tenen

vint pams de gruixa i no gayre finestres que mirin defora, sino dins es patis. Feren aquest castell es Papes de l'any 1335 fins a l'any 1365. El Papa Juan XXII ja hi va fer molt, però son successor Benet XII e-hi afegí molt més, aixó es, ses torres de la *Campagna*, de *Trouilles*, de la *Gelara*, de *St. Juan* i d'ls *Angels*. Clement VI feu fer sa fatxada lateral i es gran cos d'edifici de mitjorn, aont e-hi ha sa gran *Sala d'Audiencies* abaix i dedalt sa gran capella pontificia. Sa *Sala d'Audiencies* té una filera de columnes a 's mitx, ab unes voltes ogivals i uns finestral molt grans, tot ayros i ple de magestat. Aquesta sala tira 52 metres de llarg per 16 metres d'ample. Era tota pintada per un bon artista italià, pintures que ab el temps desaparegueren desgraciadament perque tot e-hu emblanquinaren.—Com es Papes se'n anaren d'Avinyó, conservaren la ciutat i es *Comtat Venaisin* com una propietat de la Sta. Seu, fins que vengué a sa Revolució francesa i despujá l'Esglesia Romana de tal propietat. Aixó va esser sa mort d'aquest *Palau des Papes*. Basta dir que hi feren un corter, i dividiren aqueixa gran sala d'Audiencies en dos pisos, i hu emblanquinaren tot aquells barbatxos.—Ara, gracies a Deu, es Govern francès, ab tot i esser tan anticlerical, restaura bé prou, tot aquest palau, deixant aqueixa gran sala lliberta de tota nosa. A forsa d'esment, han pogut llevar s'emblanquinat d'alguns panys de volta, i hi han trobat devall ses precioses pintures des sigle XIV, fileres i fileres de sants, demunt camp blau. ¡Quina cosa més sobiranament magna no havia d'esser aqueixa gran sala, pintada tota com aquells panys de volta encara están. Part demunt aquesta gran sala e-hi ha sa *Capella Pontifical*, una nau preciosíssima, de sa meteixa llargaria i amplaria que sa *Sala d'Audiencies* i de 20 metres d'altaria, ab grans finestral. Arquitectonicament es més important que sa *Capella Sixtina* del Vaticà. Té es portal d'entrada a un costat, i es una portalada ab gradació, qu'estava tota feta mal-bé, i ara la refán ab molt de seny i enginy.

E-hi ha un *Guia* per mostrar aqueix *Palau*, qu'esplica fil per randa tot lo que sap de cada una de ses sales, cambres, corredors i torres, i es molt remirat ab lo que diu.—De dins sa *Capella Pontifical* mos ha fets passar dins la *Sacristia* de tal *Capella*, espayosa i digna, i llavó dins es *Vestidor d'ets Oficiants*, llavó dins sa *sala-guardarobes*. Aqueixes sales tenen pintades totes ses parets per artistes italians des sigle XIV que sabien aguantar bé es pinzell i aont tenien sa man drete. També estaven emblanquinades aqueixes pintures, i ara les han pogut llevar s'emblanquinat, gracies a Deu. També 's conserva dins una torre una cambra aont es Papes tenien es seu tresor. Dins una altra torre se conserva una capella de *St. Marsal*, ab ses parets i paladars pintat tot d'escenes de sa vida d'aqueix sant, pintures que també s'han pogudes salvar.—Se conserven una partida més de sales i cambres, desfigurades pe's ses obres que's militars e-hi feren, i que aviat les restaurarán. ¡Qui hu dupta qu'aquesta restauració es una obro bona que fa es Govern francès, en canvi de ses moltes que'n fa de dolentíssimes. Sa torre de *Trouillas*, qu'es sa més alta, se'n puja fins a 52 metres (260 pams).

Un espanyol, i sobre tot un català, si no es ignorant rematat, per no dir una altra cosa, no pot recórrer es magestuosos departaments d'aquest palau senza experimentar fonda emoció. Dins aqueix palau se passá moltíssims d'anys exercint s'Autoritat Pontifical demunt tots es que le hi regoneixien, aquell celebèrrim aragonés En Pere de Lluna, anomenat Be-

net XIII, homo de gran talent i de gran caràcter, fet per esser un gran Papa, si hu fos estat segons es canons. No hi ha que oblidar qu'homos de tanta de conciencia i de tanta de santedat, com *St. Vicens Ferrer*, per Papa lligitim el tengueren molts d'anys, fins sa derreria, que arribá a perdre tots es seus partidaris pe' sa seua gran caparrudesa en voler mantenir es seus drets, sense voler renunciarhi may per may p'es bé de l'Esglesia, que se seria coronat de gloria si hi hagués renunciat. ¡Quina llástima d'homo!

La Seu.—St. Pere

Surt des castell des Papes, i prenc costa amunt, perque hi vetx amunt de tot una gran creu ab un *St. Crist* dominant tot alló. Aquest *St. Crist* está a 's mitx de sa plassa de la Seu, «*Notre Dame des Doms*», esglesia antiquíssima. Diuen que la fundaren an es sigle VI, refeta de tot segons s'estil romànic an es sigle XII, apedassada sovent an es sigles posteriors. Es campanar es des sigle XV i acaba ab una estatua de la Mare de Deu tota daurada. Només té una nau de sis trasts, ab capelles molt fondes i decoradíssimes, com també hu son es baixos de tota sa nau i tot s'absiab de l'altar major, que té el chor just devant. Pe' ses parets e-hi ha penjat quadros de bons pintors ferm, i llavó dins una capella es sepulcre del papa Juan XXII, es sepulcre més notable que's coneix des sigle XIV. Dins el chor e-hi ha s'antiga Seu o cadira bisbal, de marbre, des sigle XII, que usaven es Bisbes de Avinyó.—M'es vengut molt de nou que la Seu fos tan petita. Vé a esser com devers *Monti-Sion* de Ciutat.

Surt de la Seu, través es park de grans arbres d'ombre que hi há allá an aquella altura, i per avall! per derrerera el «*Palau des Papes*» per carretons i carrerons, fins que surt a *Sant Pere*, esglesia ogival des sigle XIV, dues naus de sis trasts, ab capelles grandetes i molt adornades. Ses dues naus son baixes; i sa major acaba ab un abside aont e-hi ha l'altar major i un retaule plateresc qu'enquadra tres pintures precioses antigues. El chor es just allá devant, té dos trasts, cadirat senzill i part demunt es cadirat unes pintures ben bones ab uns enquadraments platerescs d'aquells bons bons.

No m'es quedat temps per visitar es «*Museu Calvet*, arqueològic i de pintures» i de «*prehistoria*», que, segons vetx, es molt de veure. I no m'es romàs temps perque havia de dinar a les onze i partir a les dotze cap a *Tarascó* i després a *St. Remy* per demá anar a visitar el gran *Mistral* a *Maillano*.

Cap a *Tarascó* i *St. Remy*.—Esglesia i Rector de *St. Remy*

Din, m'afic dins es tren, i cap a *Tarascó*. P'es camí he abservat que sa terra era molt seca i que hi havia olivar per llarg, però ones oliveretes baixes baixes, tot lo més d'uns quinze pams d'alt, i desiara trobàvem turons i turons, ben pelats, com molts de Mallorca.

Naturalment, an aquells turons no hi ha terra i p'es baixests no hi ha aygo, i es sec tot. Dins França no havia reparat res com aixó.

Devall des tren a *Tarascó*, i en trop un altre de tren, molt més modest que's que deixava, ab uns wagons tan baixos de paladar, que casi hi pegaven ab so cap. A les hores queya un sol... de justícia ferest, i aquells wagons eren com a fornets. Partim, i ab so caminar se son refrescats. I de d'allá per dins plans i plans, tot semblat i vinya i abres i qualche siquiol d'aygo. La cosa ja era més riolera.

Arribam a *St. Remy*, una vila deliciosa de 6.148 habitants, carrers amples i prou nets ab un parey de

rambles d'abres. E-hi trobam una fonda, «de Provença», molt ben encitronada. Surt a córrer la vila una estona, i repar que així meteix parlen provençal, però també en francès. Com he de llogar un carruatge per anar demá a *Maillano*, demán ca'l *Sr. Rector* per veure quin «carruatger» convé que llogui. Un carruatger «anticlerical» no'l vuy, naturalment. Me mostren ca'l *Sr. Rector*, m'hi present, li die lo que fa el cas, i resulta esser un *Sr. Rector* lo més amable i desxondit, i que sembla trempat ferm. M'ha dit que tots es carruatgers d'aquí «son des braves gents», no anticlericals, i me'n ha donat es noms. Li demán com les va sa cosa an es *Rectors* ab sa «lley» inicua «de Separació», i si es feels corresponen. I el *Sr. Rector* m'ha dit que sa «lley» inicua de «separació», sense voler, ha llibertat es Clero des jou de s'Estat, qu'era ben sobradet, i que's feels en general corresponen i sostenen es Clero degudament, i qu'ell, son cos, surt a fer sa volta p'es poble, i que fins assí s'es campat ben bé. M'ha contat que, com es Govern li prengué sa «*Rectoria*», ell compra un solar i en comensa una de nova, aont ja ha gastat més de 50.000 francs, tot de llimosnes. L'home es un entusiasta del *Dr. Feliu Sardá* i *Salvany*, el meritíssim director de la «*Revista Popular*» de Barcelona, que tant i tant de bé ha fet dins Espanya. Jo no sabia que ses coleccions d'articles seus qu'umplen tants de toms, estiguessen traduïts en francès. Me'n ha mostrats dos toms. També es un entusiasta del *P. Palau* de la Companyia de Jesús, de Barcelona, i té sa seua obra «*El Católico de acción*» traduïda també en francès. M'ha mostrat un «bolletí parroquial» que publica cada més i que diu que li dona ben bons resultats. S'es demostrat un «llegitimista», un «reyalista» fervent, i m'ha dit que dins es Mitxidia de França té molta de forsa es llegitimisme. Li he parlat d'En *Mistral*, i m'ha dit que hu era també llegitimista i un bon catolic. ¡Quin *Sr. Rector* més agradable que m'ha resultat aquest *St. Remy*! Som quedats ben amics.

El deix i me'n vatx a veure s'esglesia parroquial, moderna, grega romana, de tres naus de tres trasts, sense capelles; fa un creuer ab cúpula sense tambor, i es cap de sa creu un trast i s'abside mitx redo, ab un finestral an es fondo i una copinya. Sa cupula té una claraboya a lo més amunt de tot, i sa copinya de s'abside en té mitja. Es cap de sa creu, es creuer i ses naus laterals son polícromats. Atrecats a ses voreres de ses naus laterals e-hi ha altars i retaules ben bons, i part demunt s'obrin unes mitges claraboyes de vidres de colors, ben acceptables. L'altar major just té es sacrari demunt; i an es finestral des fondo de s'abside hi ha una vidriera de colors ab *Sant Remigi* o *Remy* pintat. A cada costat des cap de sa creu e-hi ha pintures murals de sa vida d'aqueix meteix sant. L'orga está dalt es portal. Sa fatxada d'aquesta esglesia es un portic grec-romà: unes grans columnes ab so seu entaulament (llinda, fris i gornisa) i capser, coronat per una creu de pedra. Devant l'esglesia fa una gran plassa, i an es centre, dalt un pedestal de pedra, s'alsa una gran creu de ferro i un *St. Crist*, més gros que de tamany natural, que no's coneix que li hagen fet may cap mal ters, tan sencer i tan net com si sempre l'haguessen tengut dins uns vidres.

I el *Sr. Rector* me'n ha contada una de bona d'ets anticlericals sobre aquest *St. Crist*. Es famós poeta *Roumanille* era nadiu de *St. Remy*, i no hi té cap monument. Es *Filibrés* de Paris aqueys anys passats enviaren aquí un bust d'aquell gran poeta pro-

vensal a s'Ajuntament baix de sa condició de que l'havien de posar a un lloc públic i digne. Ets anticlericals comandaven a s'Ajuntament, i se'n pensaren una, ben propia d'ells: acordaren acceptar es bust d'aquell poeta, pero ab sa condició de que llevantarien es St. Crist de sa plassa; i hi posarien es bust d'En Roumanille. Es «Filibres» de Paris, que no's disligeixen pe'sa seua religiositat, pero que tenen sentit comú així meteix, cosa que manca a casi tots ets anticlericals, contestaren que no porien consentir que es bust d'En Roumanille, allà ont aquell poeta era tan bon catolic, hagués de servir per arreconar i substituir sa figura del Deu qu'En Roumanille adorava, perque ses cendres i tot d'aquell poeta ferien sentiment d'una tal cosa. A-les-hores es «Filibres» de Paris reculliren es bust des poeta i l'enviaren a Avinyó, i el posaren a's mitx d'una plassa sensa ofendre es sentiments religiosos de negú. No hi ha remey: per tot ets anticlericals son uns carronyes de lo més carronya.

He sabut qu'aquí, a sa sortida des poble, hi ha tres coses antigues ben dignes de veure: un «arc de triunt» i un «mausoleu» romans i llavo una esglesieta i un claustre romànics dins un «Manicomí». Ja hu crec que m'hi som espitxat més que depressa. M'han mostrat es camí i de d'allà. He hagut de caminar prop d'un quart; pero no me'n som penedit.

Sembla qu'an aqueys endrets e-hi havia una vila romana «Glanum Livii», que's wisigots esveiren l'any 480. Pareix que de tota la vila només queda aqueix «arc de triunt», just d'una arcada, tota esculpura ab gran elegancia, i llavo es «mausoleu» (monument funerari o tomba), que fa un basament quadrat ab un parey de graons, llavo ve un gran dau, ab baixos-relleus a ses quatre cares, escenes de combats, i llavo un altre dau més alt ab una arcada a cada cara i que totes quatre se travessen ab unes columnes atracades an es cornalons, i llavo ve un temple redó de dotze columnes corin-

ties qu'aguanten un capell aguyonat, com un capell de moli de vent. Dins aquell temple e-hi ha dues figures d'homo de tamany natural. Aquest monument té d'alsada noranta pams. ¿Ah ido?—Lo gros es que en tants de sigles com conten d'existencia «mausoleu» i «arc de triunt» no'ls hagen fets mal bé!

D'aquí me'n som anat an es «manicomí», una mica més enfora. Toc, m'obrin. Me trop dins un gran jardí. Vetx una esglesieta, m'hi acost, e-hi entr; i es estada una d'aquelles esglesietes romàniques que mos queden des sigles X, XI ó XII, petitones, baixes, de tres naus, ab ses laterals estreteiximes. Així es aquesta: fa tres trasts un creuer aont s'obrin tres absides, ses des costats molt menudes. Ses voltes de ses naus, laterals son d'un quart de canó, aixó es, unes mitges voltes amorrades a sa nau major per servirli de contraforts. Posteriorment e-hi feren capelles. Quina impressió que fan aqueixes esglesies de sa primera edat-mitja! Era s'esglesia d'un monestir de monjos. Atreat a l'esglesia an es mitjorn e-hi ha es claustre, menut, baix, ab sos quatre porties, de robusts pilars quadrats entrepollats de dos pareys de columnes que sostenen tres arcades, que no tenen gayre més de més de deu pams d'alt entre arcada i columna.—Aquí dins m'he trobades una partida de monges, casi totes veyes, i un capellá, vey també, que m'han dit que's cuydaven d'aqueix «Manicomí». Jo els he espressada sa meua estranyesa de veureles allà dins, allà ont me creya que ja no n'hi havia de monges a establiments oficials de França. Elles m'han dit que allà tenia una prova de que no era ver aixó. Hem conversat una micoya, i me som despedit d'aquelles santes dones i d'aquell sacerdot venerable. Tant ell com elles duyen pintada sa santetat demunt.

Torn a St. Remy; ja es estat hora de sopar, he sopat, i ja jeure s'ha dit! Fins demá, si Deu hovol i Maria!

ANTONI M.ª ALCOVER, pre.

quern de dobles de vint. El treu, i a l'acte ja n'hi hagué un altre. El treu també, i ¿zás! ja n'hi hagué un altre quern de dobles, i d'aquelles més grogues més grogues!

Aquí se gira a son pare i li diu:
—¡Prou de tocar es violí!

Son pare s'atura de tocar, i es gigant de ballar. I ¿que fa es gigant? Esquitxarse de d'allà més que depressa maleint s'hora que hi era tornat, tirantse, mentres fogia trot trot, mil trons i llamps, dient:
—¡Més me'n merec per ase! ¿No hu sabia de saltra pic que ab aquest dimoni de so des violí m'havien fet ballar per donarme fitorades fins a dexarme més de mitx mort? ¿E-hu sabia, i hi som tornat? ¡Fort! ¡fort! ¡Més me'n merec! ¡Fort! ¡fort!

En Juanet i son pare se donaven sa volta de riayes que tenien de veure com se'n anava es gigant de d'allà, bufant com es moixos i amollant aquells remeidos, que li sortien tan rabents.

Per entrar en boca, s'etzibaren ses flors de s'abre tan fresques i doises com eren, i llavó estenen demunt sa taula es «canyemet», i li diuen:
—¡O canyemet! treumos des menjar que treuran avuy an el Sr. Rey per berrenar!

I encara no hu varen haver dit, com «zás!» compareix demunt es «canyemet» una truyta d'ous ab sobressada, qu'hauria fet rompre es dijuni a un sant, si es sants no fossen tan forts an es dejunar.

En Juanet i son pare s'hi aborden, i ¿dassa qui dassa! ¡bons budoixos! No hu volgueu sebre: en menjaren fins que n'hi hagué.

—No res, diu En Juanet, ara que ja hem tastada la gracia de Deu, estojem aqueixa «bosseta verda ab so cordonet d'or», tan ben estojada com es «canyemet», perque hu paga bé gordar aqueixes dues pessés! ¡Si les mos prenien, estaria fet de noltros!

Les estojá ben estojades, i seguien fent sa gran vida devers aquella barraca ab aquell abre que cada día, en sortir es sol, se vestia de flors, i en so «canyemet» que les treya des menjar del Sr. Rey i ab aquella «bosseta verda ab sos cordonets d'or» que's doblers no s'hi acabaven may.

Passaren mesos i anys, i es gigant ja tornava anyorar ses flors de s'abre de sa barraca d'En Juanet. Tant fortes arribaren a esser ses ganés de tornarles tastar, qu'un dia dematinada alsa es cap, i ja li ha estret cap a sa barraca d'En Juanet dient:
—M'hen hi vatx a tastar aquelles floretes perque m'agraden massa, i ¡ja matevetjaré a badar bé ets ups per fogir abans que no m'agaf aquella ballera del dimoni!

Camina caminarás, arriba a sa barraca a trenc d'aua, i me veu s'abre ja carregat de flors no badades encara, just poncelles. S'hi asseu devant, i allà vel-la qui vel-la tot allò de per allà, com un gat sa rata.

¿Que me'n diren? Ell En Juanet justament sortí a defora per necessari quant es gigant no tenia temps d'haver dites dues desenes del Rosari, si li hagués passat p'es carabassot de passarlo. Com me veu es gigant tot allà devant, gira en redó i se tanca dins sa barraca. Crída son pare, i li diu:
—Mon pare, ell ja tornam tenir es gigant plantat aquí devant. Ja vos poreu aixicar i agafar es violí i fer navegar s'arc per dalt ses cordes per que ses cames li prenguen es trot des ballar, i jo el puga envestir ab sa fitora!

Son pare s'aixeca «ab nom del Pare i del Fill i de lo Esperit Sant. Amén», i ja es partit sona qui sona es violí sortint demunt es portal.

¿Que me'n diren? Ell es gigant, per més esforços i estray que va fer per no ballar i per donarho a ses cames, hagué de ballar i deu més, com un pern de rifa; i allà l'haurieu vist bots i bots i cames a l'ayre, sense gens d'aturay, perque son pare d'En Juanet cuydava a fer up sona qui sona es violí.

Ab aixó En Juanet ja hi compareix ab

sa fitora, i ¡bones fitorades an es gigant! pe' sa cara, p'es pits, p'es brassos, pe' sa panxa, pe' ses cuixes, p'es costats, per allà ont li poria arribar, i no s'aturava de dirli:
—¡Treume, gran traydor, es meus dos germans que t'engolires! ¡Jo t'he de treure tota quanta freixura tens dins sa còrpora, si no les me treus an es dos germans meus! ¡No les t'haguesses engolits, gran golafre! ¿O t' pensaves que no hi ha més que engolirse sa gent?

I es gigant que cuydava a estellarse per aturarse de ballar i tocar el corn com cent mil llamps per fogir d'En Juanet, i no s'aturava de dir:
—¡Ay! ¡ay dic! ¡No'm fitors pus! ¡Deixe'm fer! ¡ja fogiré més que depressa! ¡Jo t'ho promet que no'm tornaré acostar per aquí! ¡Com les t'he de treure an es teus germans, si fa tant de temps que les me vatx engolir!

Pero en Juanet no s'escoltava raons, sino que, com més anava, ¡més bones fitorades an es gigant, que, veyentse perdut de tot, arriba a dir:
—¡Mira! ¡En lloc des dos germans teus que'm vatx engolir, veste'n derrera sa barraca, i dalt una paret veurás una sella, que, en dirli:—«Selleta, du'm a tal banda», t'hi durá a l'acte, per enfora que síal
—¿Dius ver? diu En Juanet.
—Pero ben ver! diu es gigant.
—No res, diu En Juanet a son pare. No vos atureu vos de sonar es violí fins que jo torn!

Son pare hu fa així, i ell se'n va derrera sa barraca; veu demunt una paret una «sella», s'hi posa demunt, i diu:
—«¡Selleta, du'm a ca'l Sr. Rey!»

I encara no hu va haver dit, com «zás!» ja va esser devant ca'l Sr. Rey. S'ho mira una mica, i torna dir:
—«Selleta, torne'm a sa barraca.

I, encara no hu hagué acabat de dir, com «zás!» ja torná esser devant sa barraca

Aquí En Juanet diu an es gigant:
—¿M'ho promets d'anarte'n més que depressa i no tornar pus?

—Massa que t'ho promet! diu es gigant. ¡Que'm tirin d'una passa si no t'aguant sa paraula!

—Hala idó, diu En Juanet a son pare. ¡Prou de sonar es violí!

Son pare s'atura cop en sec; i es gigant, tot d'una que's sentí franc de ses cames, ja li estreny més que depressa, i de d'allà ¡cames me valguen! No'n volgueu sebre pus: va córrer fins que tengué alé, i hagué de jeure una partida de dies des cops i traus i ubertes qu'En Juanet li havia fetes ab sa fitora.

I En Juanet i son pare tot satisfets i xerevel-los ab s'abre que cada demati, en sortir es sol, se carregava de flors, ab so canyemet que los treya des menjar del Sr. Rey, ab sa bosseta verda que's diners no s'hi acabaven may i ab sa selleta que les duya aont se vuya diguessen.

(Seguirá)

JORDI DES RECÓ

DE TOTES ERBES

En Juanet i sa fia del Rey!
(segueix)

I heu de creure i pensar i pensar i creure que des cap de temps es gigant no pogué estar pus sensa tastar ses flors de s'abre de devant sa barraca de ca'n Juanet. S'hi era entlepolit massa; ja estava bo de ses naíres de sa fitora d'aquell fotimó de sa barraca, i ja no se'n recordava casi. I un dia demati alsa es cap hores abans de trencar auba i ja pren es bobiot cap an aquella barraca.

E-hi arriba, se planta devant s'abre, esperant que sortís es sol i que's badassen ses flors per porer fer es «val Deu».

I Deu va compondre qu'aquella dematinada En Juanet sortís a defora, i se topa ab so gigant. ¡O i que li vengué de denou i de de-nou! Se torna enfonyar tot d'una, i crída son pare, dient:
—¡Fora son, mon pare! que aquí devant tenim es gigant que mos vel-la ses flors de s'abre, per etzibarles-se en sortir es sol. Vos agafau es violí i s'arc, i ¡hala toca qui toca! Es gigant se posará a ballar, i jo a-les-hores m'hi acost ab sa fitora, i veureu entre tot dos si'l ferem trompitjar de casta granada!

Son pare s'aixeca, agafa es violí i ja es partit a passar s'arc per dalt ses cordes, i sona qui sona, ¡sortint a sa carrera.

I ¿que me'n diren? Ell es gigant tot d'una ja's temé que ses cames li prenien es trot, entrantli una ballera rabiosa; i ¡que s'havia de porer aturar!

Ell no tengué altre remey que posarse

a ballar, i balla qui te balla, i bots i cames a l'ayre.

Ab aixó En Juanet ja surt ab sa fitora, i ja está abordat an es gigant, i fitorada ve i fitorada va pe' sa cara, p'es pits, pe' sa panxa, pe' ses cuixes, p'es costats, per allà ont li arribava, i no s'aturava de dirli an es gigant:
—¡Hala, gran traydor, si'm treus es meus dos germans que t'engolires! ¡Mira que, si no les me treus, t'he de donar fitorades fins que'l dimoni te'n durá! ¡Es meus germans te dic que'm tregues, si no vols que't fassa acabar ets alens!

—¡Ay! deya es gigant. ¡Ay dic! ¡No m'afitors pus per amor de Deu! ¿Com les te puc treure an es teus germans, si fa tant de temps que les me vatx engolir, i ja son paits i re-de-pairs?

—Idó no fosses estat tan pronte d'engolirlostes! deya En Juanet. ¿O te pensaves que no hi havia més qu'engolirte sa gent?

I mentres li deya aixó, no s'aturava de donarli fitorades, pero ben espesses i a ferir. Es cos des gigant al punt tot va ratjar sanc viva, i el pobre arribá a veure-se perdut de tot; i, tirant an En Juanet una bosseta verda de seda ab uns cordonets d'or, va dir:
—Es teus germans no les te puc tornar perque no les tenc; ¡as, pero, aqueixa bosseta verda ab sos cordonets d'or, aont, com més doblers en treuen, més n'hi compareixen.

En Juanet diu a son pare:
—No vos atureu vos de tocar es violí! Son pare el creu, i ell agafa sa bossa verda ab so cordonet d'or. E-hi veu un

Virollades republicanes

En tirá una de feresta *El Ideal* dia 29 de juny. Diu que «ses monarquies» son «incompatibles ab sa dignitat humana». Bé's veu que es qui ha escrit aixó, per escriurehu no s'es comanat a Deu ni a Sta. Maria. Si s'hi fos comanat, hauria vist que dir aixó es una barbaridat i una mentida, d'aquelles més grosses. Si «ses monarquies», fossen «incompatibles ab sa dignitat humana», resultaria que totes ses nacions i totes ses persones que's deixen comandar per una «monarquia», serien nacions indignes, persones indignes, sensa «dignitat», comensant p'es republicans espanyols, que's passen anys i més anys subjectes a «sa monarquia», sensa provar gens de treure-se tal bast. Ganes es bo de veure que no les ne falten, pero de fet no's bateguen, i aguanten ben ximplés es jou, que declaren «incompatible ab sa dignitat humana».

—De manera que, segons *El Ideal*, ni Belgica, ni Italia, ni Austria, ni Inglaterra, ni Holanda, ni Suecia, ni Noruega, ni Alemanya son nacions «dignes»; son nacions sense «dignitat», segons sa manera baldufenca de raonar des paperot republicà, i tot perque están subjectes a «monarquia». ¿Sa «monarquia» incompatible ab sa dignitat humana? ¿Tot això sap es republicanetxo de *El Ideal*? ¿Sap tot això, i es segur que va a peu, i qu'es afectat de fayó!

Una altra calúnnia de s'Animalot pudent

No hi ho remey: aqueix paperot no pot badar bcca sobre capellans i frares. que no diga mentides i no calumniy. Dia 29 de juny contá que un des *Germans* de ses *Escoles Cristianes* de Sóller, va donar una tupada de mort a un al'lot de s'*Escola* perque no va anar a sa processó del *Corpus* per motiu de que sa cosidora no li havia enllestida sa mudada que li feyen.

Várem escriure a una persona molt respectable de Sóller per que fés el favor d'aclarirnos si hi havia res ver de tot això; i aqueixa persona mos contestá qu' ha donades passes per aclarirho, i que resulta completament fals que cap *Germá* de ses *Escola Cristianes* haja tupat cap al'lot de tal *Escola* per res de lo que diu s'«Animalot pudent». Lo únic que hi va haver, qu'un al'lot, molt desaplicat, no aná a tal processó, i per això es *Germá* que fa s'*Escola* li imposá es cástic de que un o dos dies no pogués jugar ab sos altres dins es pati de s'*Escola*. Això es estat tot es cástic!

Tant aquest al'lot, com s'altre de qui parlárem dia 29 de juny se 'n son anats a s'escola pública del Sr. Ferrer, lo qual no té res de particular, perque molt senyors son es pares de tals alots d'enviarlos a s'escola que més els acomodi. ¿Sabria dir el Sr. Ferrer qui es que continuament envia coses a se *Animalot pudent* es contra es *Germans* de ses *Escoles Cristianes*? Com sembla que dit Sr. Ferrer feu molt de foc contra dits *Germans*, quant s'havien de establir a Sóller i que de llavo ensá no'ls ha tengut gens la pia, poria esser que hu sabés el Sr. Ferrer qui es que envia aqueixes mentides i calúnnies a s'*Animalot pudent* contra es *Germans* de ses *Escoles Cristianes*. Si'l coneix el Sr. Ferrer an aqueix calumniador, ja li poria fer comprendre qu' es un precepte de Deu qu'hem d'estimar el germá-proisme, i que també hu es un precepte de Deu: «No llevarás falsos testimonis ni mantirás».—¿Vaja, Sr. Ferrer! ¡veyau si farieu aqueixa obra de caritat i de misericordia!

Més roys de mentides i d'infamies.

(Siste IV i Innocenci VIII)

Es s'*Obrer Balear* que n'amolla un horror dissapte passat contra es papes Siste IV i Innocenci VIII acusantlos contra tota veritat des crims carnals més ferests que's puguen cometre. Així s'esbraven es paperots socialistes canalles contra l'Esglesia, calumniant bisbes i papes morts de fa estona, des quals ja no queden parents que puguen interposar una querella criminal que ajusti es contes an es canalles calumniadors! Així demostren es socialistes sa seua valentia i cavallerosidat, calumniant canallescament papes des sigles passats que no's poren defensar! Aixó es sa noblesa i sa dignitat des socialistes!

I ¿quines proves té s'*Obrer Balear* de que Siste IV i Innocenci VIII eren

res de lo qu'ell suposa? ¿Qualsevol cosa de messions que no'n té cap de prova! I si'n té, ¿per que no la presenta? Pero ¿que ha de tenir es paperot socialista cap prova contra aquells dos papes? Ell no fa més que copiar aquells roys de calúnnies infames de qualque llibre canalla, d'aqueys que corren devers es xibius anticlericals.

Per comprendre que Siste IV no poria esser en materia de luxuria res de lo que suposa es paperot socialista, basta tenir en conte que va entrar molt jove a l'Orde Franciscana, distingint's hi estraordinariament per sa seua aplicació a s'estudi, p'es seu talent, per sa seua exemplaridat de vida, ocupant cátedres de filosofia i teologia a Padua, a Bolonia, a Pavía, a Sena, a Florencia, a Perugia, arribant a esser un des catedráticos més notables d'Italia i un predicador de gran fama. Va esser Procurador de l'Orde franciscana a Roma, Provincial de la Liguria, Vicari des General a Italia i finalment General de sa meteixa Orde l'any 1464, i l'any 1467 el papa Paul II el feu Cardenal, mereixent tota sa confiança des sapientíssim i virtuosíssim Cardenal Bessarion. Una volta Cardenal «va dur una vida tan exemplar, que's seu palau semblava un monestir». Aixó hu diu es continuador de *Histoire Ecclesiastique* de Fleury (Paris 1728, T. XXIII, L. CXIII, n. 95), tan poc sospitós de parcialitat a favor des Papes. Com el feren Papa, l'any 1471, que tenia uns 57 anys, i no era des cardenals veys, sino des joves, diu es meteix Continuador de Fleury que, «encara que sa seua elecció fos capaça de fer venir gelosia an es qu'eren més veys qu'ell, es seus mérits tancaren sa boca de tots», i tothom va regoneixer qu' era ben digne de dur la Tiara papal. Ara bé, ¿es possible qu'un homo així fos un mostro de luxuria com el pinta es paperot socialista? No i mil voltes no: Siste IV no va esser may res d'aixó; va esser sempre pur de costums. Si va tenir defectes, no foren contra la castedat. Aixó hu proclamen ets historiadors honrats i decents. Sols es canalles anticlericals, sols sa gent de forca des paperots anticlericals s'atreveixen a fer tals inculpacions an aqueix papa; però, per ferleshi, ha d'esser trepitjant sa veritat des fets, mentint i calumniant com uns vils canalles. ¿Aont consta que Siste IV era res de lo que suposa s'*Obrer Balear*? ¿Quin autor a monument historic des temps d'aqueix Papa diu res d'aixó? Que citi pessa es paperot desvergonyit, i hu veurem quin credit mereix tal autor ni tal monument!

En quant an el papa Innocenci VIII, diu que va tenir setze fiys abans d'esser Papa; pero no diu es gran poca-cosa des paperot socialista que tengués tals fiys abans d'esser capellá abans de ses Ordes. Si hagués dit aixó, se destruía tot s'efecte escandalós que's paperot anticlerical cercava produir ab aquestes bestieses. Idó, aquell Papa, abans de prendre Ordes, sembla que va tenir dos infants. Havia nom Juan Batista, era nadiu de Génova, navegava dins la Cort de Nápolis. Després entrá en si meteix; deixa el mon, muda de sol a rel, i abraça s'Estat Esglesiástic ordenantse de prevere, i se mudá a Roma. Aviat crida s'atenció an es Cardenal Felip de Bolonia, germá del papa Nicolau V, que'l fa Majordom seu; i demostrá tant de manetx i tan de zel de la gloria de Deu, que'l papa Paul II el fa Bisbe de Savona i el papa Siste IV Cardenal, distingintse estraordinariament per ses seues virtuts, pruden-

cia, sabiduria i bon manetx, com se va veure ab ses missions i comandes que la Santa Seu li confiá a Roma, a Sena, a Alemanya. De manera que va esser un homo que, una volta que hagué deixat el mon, ordenantse de prevere, ja va du sempre una vida exemplar, una vida sacerdotal de ver, donant bon exemple per tot arreu i servint l'Esglesia de Deu ab gran zel i gran inteligencia. Pero, com Italia a les hores estava dividida ab partits politics que tenien es seus escriptors satírics, que's dedicaven a dir ses mil barbaritats des caporals des partit contrari, sensa cap fonament ni motiu, i essent el papa Innocenci VIII es blanc de ses ires d'un partit pe's motiu rónec i escriu d'esser ell primer Bisbe, després Cardenal i finalment Papa, e-hi hagué satírics d'aquells, tan poques vergonyes i tan noninguns com ets anticlericals d'ara, que li posaren sa llengo demunt, dient uns que havia tenguts *set fiys*, i altres que n'havia tenguts vuyt i vuyt fiys. I aqueixa bolla fecal d'ets escaravats des sigle XVI ha recullida s'escriptor canalla d'ont es paperot socialista ha copiat lo que diu del papa Innocenci VIII. I si no, que diga es paperot d'ont e-hu ha tret i quin es s'autor o monument historic que abona i garantisa aqueixa infamia que atribueix a tal Papa. Ara bé, ¿quin nom mereix es periodic que s'atansa a fer tals inculpacions sense proves, sense assegurar-se de que son veres? Son sols es canalles qu'acusen d'aqueixa manera.

Aont es paperot socialista demostra també sa seua feresta ignorancia en historia, es allá ont diu: «el concilio de Constanza depona a tres pontífices». Es fals que'n deposás tres. Deposá Pere de Luna, anomenat Benet XIII, i Baltasar Cossa, anomenat Juan XXIII, i no pus. A En Gregori XII no'l «deposá» ni molt manco. Gregori XII era s'únic Papa de bon de veres, i així hu reconogué a la fi es Concili de Constanza i per aixó consentí que Gregori XII el *convocás* de bell nou, el declarás reunít, i llavó sensa sa presidencia de cap Cardenal que no fos des seus (de Gregori XII), ell, Gregori XII, per boca del princep Carles Malatesta, representant seu, renunciá sa Tiara i s'Autoritat Pontificia per bé de l'Esglesia; i a-les-hores es Concili pogué elegir es es qui havia d'esser Papa, reconegut tal per tot lo mon, i aquest va esser Martí V. Per lo meteix es una solemne mentida aixó que diu es paperot socialista de que's concili de Constanza «deposás tres pontífices»; no «deposá» més que dos «antipapes» Aixó es s'historia qu'aprenen dins ses escoles socialistes, dins ses escoles layques: roys de mentides i d'infamies. Es natural: son escoles d'En Barrufet, *pare de sa mentida*, de tot crim i de tota iniquitat. Aixó i no pus se pot esperar de ses escoles layques.

Toixarrudeses

Ja fa mesos que demunt es paperot socialista mos surt un eizero que's firma «Fundidoretxo» entaferrant unes gloses suqueres, de lo més cabollenc i carronya que vos pogueu imaginar, blasfemant de Deu i des Sants i de sa Relligió. Dissapte passat tracta de posar en ridicul i de negar sa curació repentina qu'una pobre dona de devora Mataró va experimentar ja Lourdes ab sa pelegrinació catalana que hi aná s'altre dia. Tots es periódics parlaren d'aqueixa dona, afollada i baldada, feya anys, i que anava ab crosses; i devant la Mare de Deu de Lourdes cop

en sec se posa a caminar sensa crosses, sana i bona. Idó bé, aqueix «Fundidoretxo» tarambana nega aqueix fet i amolla un ratx d'arrieses i d'animalades ab tot es desenfreiment propi d'un anticlerical poca-solta ¿Quins «gloradors» que té s'«Obrer Balear» per acreditar sa seua cultura literaria! Dificilment se'n trobarán de més carronyes!

Escriguedors de pan-fonteta

Es paperetxo *El Ideal* va ben prim de lloms; du xétiga com es partits republicans, i es qui l'escriuen son uns manyans de lo més desmanyotats. Un d'ells du la futri perque han fet En Maura *Acadèmic de Belles Arts*, del qual diu que pintá un *retrat* «que no'l coneixeria ni'l meteix *sursum cordam*». I ¿que's deu figurar aqueix escriguedoretxo que vol dir *sursum cordam*? ¿Com se vet'que empra paraules sense sebre que volen dir! *Sursum cordam*! ¿No está ell ¡mal tros de corda! ¿No es *cordam*, homo, sino *corda*, el plural del mot llatí *cor cordis*, neutre: *corda: els cors*. *Sursum carda* gran tros-de-corda de republicanetxo, vol dir: *amunt els cors*! Pe's'esquena vos n'haurien de donar de *cordam*, com esvernadíssim!

No pot estar que no pernetx

Pe s'*Animalot pudent* parlam. Dissapte passat no posa res contra capellans ni frares; pero sí una partida de coses indecentíssimes, que fan pujar es colors a sa cara de qualsevol persona decent que hu lletgesca o hu senta lletgir. Está vist qu'es un paperot que no'n sap fer de bonda ni hi sap anar p'es camí carreter!

Secció local

Difluns passat doná l'anima a Deu Mestre Miquel Parera, *Bruixa*. Homo de bé a carta cabal, dispost sempre a fer costat a tota obra bona, miray d'esposos i de pares de familia. Va esser Vice-President d'ets *Obrers Católicos* des que els-e posaren a Manacor. ¡Deu don a la seua ánima el descans etern i an es seus fiys i demás familia molts d'anys de vida per pregar per ell i el conort i conformansa que tant i tant necessiten. ¡Al cel lo vegem!

Es nostro bon amic D. Juan Bosch mos convidá a veure sa máquina *Peladora de mel'les* qu'ha inventada fa poc; la vèrem funcionar, i mos agrdá una cosa grossa. Li donen ses mel'les de s'amel'ler i les fa botir ses cloveyes i les tria de lo millor. La recomenam ab tot el nostro cor.

La gent s'atropella a batre; pero es blats no volen retre. Tendrem bon any de paya, i encara sentim a dir que n'hi ha qu'estan més malament. Besemho lo que Deu mos envia, que sempre es lo que més mos convé, finis finis.

Sa calor encara no s'es desxondida de tot, com anys e-hi ha. S'any vé primerenc ja comensen a veure mel'les que's baden.

Diumente passat va esser sa festa des *Lluisos*; va anar molt animada, tant dins l'esglesia com fora de l'esglesia. Sa *banda de guiterres i mandurries* de sa *Jovintut Conservadora* hi va prendre part, fora de l'esglesia, fentes delicias de sa gentada que hi acudí a sentir-la. ¡Hala *Lluisos* de Manacor! ja veure si de cada dia sereu més devots i imitador des vostro angelical Patró! Aixó es lo que vos pertoca.